

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Zoekt de dingen die boven zijn

„Indien gij dan met Christus opgewekt zijt, zo zoekt de dingen die boven zijn, waar Christus is, zittende aan de rechterhand Gods; bedenkt de dingen die boven zijn, niet die op de aarde zijn“.
Col. 3 : 1, 2.

Met de kerk aller eeuwen belijden we, dat Jezus Christus is opgestaan van de doden, opgevaren ten hemel, dat Hij is gezeten aan de rechterhand Gods en dat Hij wederkomen zal om te oordelen de levenden en de doden.

Het gaat ons nu vooral om de hemelvaart. Zeer sober spreekt het Evangelie daarover. We lezen in Lukas 24 : 51: „En het geschiedde als hij ze zegende, dat hij van hen scheidde en werd opgenomen in de hemel“.

Men zegt, dat het voor de mens van deze tijd al moeilijker wordt om dit te geloven. We leven in een tijd van ruimteraketten en satellieten, die de aarde of de maan omcirkelen en die met een snelheid van zo 25.000 KM per uur door de hemelruimten ijlen. De geheimen van het heelal worden hoe langer hoe meer ontsluit. En zo wordt het, zegt men, steeds moeilijker om te geloven dat de Here Jezus ten hemel gevaren is en dat Hij zit aan Gods rechterhand.

We moeten ons door moderne ontdekkingen maar niet in de war laten brengen. In tijden van vooruitgang op wetenschappelijk en technisch gebied heeft de „verlichte“ mens al vaker gezegd, dat men dit of dat niet meer kon geloven. Maar het aloude Evangelie staat tot op dezen dag. Er zal wel enige waarheid in zitten, dat de moderne ontdekkingen het geloven niet gemakkelijker maken. Aan de andere kant zit er toch ook iets heerlijks in de ontsluiting van krachten, die God in de Schepping gelegd heeft. De radio maakt een stem hoorbaar over het rond der aarde. Straks zal de televisie mogelijk iemand zichtbaar maken over heel de wereld. Dat maakt het niet moeilijker, maar gemakkelijker te geloven, dat eens aller ogen de Here Jezus zullen zien, als Hij weerkomt op de wolken des hemels. En dat aller oor Zijn stem zal vernemen. Maar hoe ver de wetenschap en de techniek zich ook zullen ontwikkelen: Tot de hemel der hemelen waar de Here Jezus zit ter rechterhand Gods zullen ze niet doordringen. De hemelvaart en het zitten ter rechterhand Gods blijft een zaak van geloof en niet van aanschouwen.

Als wij aan de hemelvaart denken vragen we ons onwillekeurig af waartoe die hemelvaart ons dient. En waartoe ze ons moet dringen. Als onze Catechismus vraagt naar het nut van de hemelvaart van Christus, dan wordt in het antwoord o.a. genoemd: „dat Hij ons Zijn Geest tot een tegenpand zendt, door wiens kracht wij zoeken dat daarboven is, waar Christus is, zittende ter rechterhand Gods, en niet dat op de aarde is“.

Maar wat zijn „de dingen die boven zijn“? Wat moeten we nu doen als we die dingen zoeken? Mogelijk zal iemand zeggen: We moeten de „geestelijke dingen“ zoeken. Maar dan komt weer de vraag op: Wat bedoelt u daarmee? Mogelijk zal iemand dan zeggen: „de hemelse dingen“. Maar ik kan niet vinden, dat het daardoor zoveel duidelijker wordt. Ik heb zo de gedachte, dat de meeste bijbellezers geen rekenschap kunnen geven,

wat ze nu eigenlijk doen als ze „zoeken de dingen die boven zijn“.

Voor het beantwoorden van deze vraag moeten we letten op het verband. Uit het voorgaande blijkt, dat er in Colosse dwaalleraars waren. Het is mij niet in alles duidelijk in welke hoek we die kettters moeten zoeken. Maar dit is wel duidelijk, dat zij de christenen wilden binden aan allerlei voorschriften, waarvan het Evangelie niet wilde weten. Ze hadden voorschriften over spijs en drank, de christenen zouden zich moeten onthouden van dit en dat. Ook bonden zij aan allerlei feestdagen. O.a. aan de dag van de nieuwe maan en de sabbat. Ook schijnen ze aangedrongen te hebben op engelenverering. Ze leerden: „raak niet en smaak niet en roer niet aan“. Paulus noemt dat alles: „leringen der mensen“. Het is „eigenwillige godsdienst“. Het lijkt allemaal wel ernstig en vroom en nederig en het lijkt wel mooi, dat „niet sparen van het lichaam“. Maar tenslotte is 't maar eigenwillig en tot verzadiging van het vlees. Het is aards uit de aarde.

Daartegen richt de apostel zich met de woorden van onze tekst. Wie in de Here Jezus gelooft is met Hem opgewekt tot een nieuw leven. Die is van al die eigenwillige en wettische voorschriften af. Die heeft in Christus alles wat tot de zaligheid nodig is. Maar die moet ook altijd weer zoeken wat hij in Christus heeft. D.w.z. hij moet zijn hart daarop richten en daaruit leven. Hij moet „bedenken de dingen die boven zijn“. Hij moet zich gelovig richten op al de weldaden, die hij in Christus heeft. Op de vergeving der zonden en het eeuwige leven, dat Christus voor ons verworven heeft.

Maar hij moet ook zijn aandacht vestigen op de wil des Heren voor heel het leven. Dat behoort ook tot de dingen die boven zijn. Het komt me voor, dat wij de vermaning: „Zoekt de dingen die boven zijn“ wel ongeveer gelijk kunnen stellen met het bekende bevel van de Here Jezus uit Matth. 6 : 33: „Zoekt eerst het koninkrijk Gods en Zijn gerechtigheid“. Daarmee vermaant de Heiland ons immers ook om twee dingen te doen. Ten eerste zullen we ons hart stellen op de genade van God, die onze zonden vergeeft en het leven schenkt. Maar ten tweede zullen we er ons ook toe zetten om te doen wat rechtvaardig is voor God.

Kort samengevat kunnen we het ook zo zeggen: We zullen altijd weer gelovig de toevlucht nemen tot de weldaden, die we in Christus hebben. Maar we zullen ook altijd weer gehoorzaam luisteren naar de wil des Heren om zo te doen alles, wat Hij ons bevelen heeft.

Dat dit laatste ook behoort tot het zoeken van de dingen die boven zijn blijkt dunkt mij uit het vervolg van dit hoofdstuk. Daar wordt immers aangedrongen op voortgaande bekeering, afsterving van de oude mens en opstanding van de nieuwe mens. Als we zoeken wat boven is hoeven we dit gewone leven niet verachten. Maar we zullen wel de zonde laten. We hoeven ons niet onthouden van het sexuele leven. Maar we zullen wel mijden en vlieden alle hoerij, onreinheid, schandelijke hartstocht, kwade begeerlijkheid.

We mogen met geld omgaan en moeten dat.

UIT DE INHOUD:

Zoekt de dingen die boven zijn	H. J. J.
Kerkelijke hereniging	C. V.
Psalm 33	J. B.
De boodschap van het Réveil (II)	J. L. v. E.
Eeuwfeest in Zuid-Afrika (I)	J. M.
De zin van de Sabbat (VI)	H. V.
Techniek en toekomst	J. Stw.
Persschouw	J. B.
Kerknieuws	

Maar we zullen haten de hebzucht, het steeds meer willen hebben, de geldgierigheid.

We zullen afleggen alle gramschap, toornigheid, kwaadheid, lastering, vuil spreken met de mond. En we zullen mekaar niet beliegen en bedriegen. Dát behoort ook tot de dingen „die op de aarde zijn“. We mogen genieten al wat God in dit leven te genieten geeft. Maar we zullen haten wat God haat. En Hij haat al wat zonde is. En daarom zullen wij de zonde haten.

En positief bestaat het zoeken van wat boven is in het beoefenen van barmhartigheid, goedertierenheid, ootmoedigheid, zachtmoedigheid, lankmoedigheid. We moeten elkan- der verdragen en elkaar veel vergeven, zoals Christus ook ons vergeven heeft. Bovenal zullen we aandoen het kleed der liefde, welke is de band der volmaaktheid. Dan zal de vrede Gods in onze harten heersen en zullen we als één gemeenschap samenleven. En dan zullen we dankbaar zijn.

Dit alles kunnen we vinden in Col. 3. En dat is een uitwerking van het „zoeken van de dingen die boven“ zijn en het verwerpen van de dingen „die op de aarde zijn“.

Als ik het wel heb wordt er dikwijls een verkeerde tegenstelling gemaakt tussen het „gewone“ leven en het zoeken van wat boven is. Heel het „natuurlijke“ leven vindt men in sommige kringen maar „werelds“. Een mens heeft nu eenmaal een lichaam en moet de behoeften van dat lichaam bevredigen. Men moet nu eenmaal de kost verdienen en werken voor het dagelijks brood. Men is nu eenmaal in deze wereld gezet en moet trachten er door te scharrelen. Maar het is toch eigenlijk allemaal maar aards en zinnelijk en zienlijk. En daartegenover stelt men dan het „hemelse“ leven, het zoeken van de dingen die boven zijn. Dit beperkt men dan vaak tot het gebedsleven en tot zeldzame momenten in het leven des geloofs. Van dat hemelse leven vindt men soms een voorsmaak „in een heilig eenzaam, met God gemeenzaam“. Zo maakt men dan een tegenstelling tussen natuur en genade, aards en hemels, lichame- lijk en geestelijk, schepping en herschepping. Maar de Here wil dat we in dit leven zullen zoeken wat boven is. Door te leven uit het geloof in Gods beloften.

En door de wil des Heren te doen, die heilig en goed is.

We zullen niet de natuur, maar de zonde haten. En godzalig leven.

H. J. Jager.

Kerkelijke hereniging

Het kan niet anders, het mag ook niet anders, het is ook niet anders: ieder waar christen hunkert naar de éénheid van allen, die de Here Jezus in onverderfelijkheid liefhebben.

Het gebed van Christus om de éénheid van allen die in Hem geloven, opdat de wereld erkenne, dat God Hem gezonden heeft, laat hem nooit met rust.

En Paulus' woord: Indien er dan enig beroep (op u gedaan mag worden) in Christus, indien er enige bemoediging is der liefde, indien er enige gemeenschap is des Geestes, indien er enige ontferming en barmhartigheid is, maakt dan mijn blijdschap volkomen door éénsgezind te zijn, één in liefdebetoon, één van ziel, één in streven, — drijft hen rusteloos voort om de ware eenheid te zoeken.

En dat te meer nu in onze dagen een vals-ocumenische beweging steeds machtiger wordt en haar tienduizenden verslaat.

In het bijzonder moeten „echt-vrijgemaakten” — om dat niet zo fraaie woord nu eens te gebruiken — bidders en strijders zijn voor kerkelijke eenheid.

Want zij hebben aan den lijve de verschrikking van de kerkelijke verscheurdheid ervaren en zij hebben — als het tenminste „echt” was wat ze deden — gevochten voor de bewaring van de kerkelijke vrede en eenheid.

Bij het zoeken naar kerkelijke eenheid is het evenwel nodig nuchter te zijn en te blijven: nuchter gelovig en gelovig nuchter. Met emotionaliteit, met kreten en exclamaties, komt men daarbij niet ver. Men heeft daarmee althans tot dusver nog nooit veel bereikt.

Die nuchterheid moeten we vooral ook hierin betrachten, dat we nooit streven naar algehele overeenstemming van beschouwingen als voorwaarde voor kerkelijke hereniging. Zo'n overeenstemming bereiken we hier nooit. Als we een volkomen gelijkheid van beschouwingen tot voorwaarde maken van kerkelijke hereniging, komt zo'n hereniging nimmer tot stand. Het is zelfs zo, dat als men volkomen gelijkheid van beschouwen als voorwaarde van kerkelijke eenheid en samenleven beschouwt elke dag nieuwe scheuringen kunnen en zullen ontstaan.

Welke weg we dan moeten inslaan om tot kerkelijke eenheid te komen?

Die vraag is voor een gereformeerde niet moeilijk te beantwoorden.

Het is de weg van de **confessionele éénheid**. Neen, neen, ik zeg niet de weg van de eenheid in **theologie**. Ik zei: **confessionele eenheid**. Dat wil zeggen: de eenheid van het gezamenlijk en op gelijke wijze **naspreken van de boodschap der Schriften**.

In de gereformeerde confessies, de drie formulieren van enigheid, hebben de gereformeerde kerken uitgesproken, wat ze als Gods Woord hebben geloofd en nu als zodanig belijden. Wat men als boodschap Gods moet geloven en belijden.

Inderdaad — maar in die confessies is niet alles wat op grond van Gods Woord geloofd moet worden opgenomen. Neen, de kerken spraken daarin uit wat geloofd moet worden **om kerkelijk één te kunnen en te moeten zijn**. De kerken spraken uit: wie Gods Woord belijden, en dat van harte, met de woorden

van deze confessie, wie dat wat in de confessie wordt uitgesproken, naspreken als vertolking ook van hun eigen geloof, die **kunnen kerkelijk één zijn** — en die **moeten** ook kerkelijk één zijn.

* * *

Men kan in de geschiedenis der Geref. Kerken duidelijk zien, dat het streven naar kerkelijke eenheid in de weg van confessionele overeenstemming vruchtbaar is. Dat het door God gezegend wordt.

Ik wil daar iets van vertellen.

Toen de kerk van Ulrum zich afscheidde van het Ned. Herv. Kerkgenootschap keerde zij weder tot de „dienst, leer en tucht” der oude kerk. Zij schreef, dat zij zich in alles hield „aan Gods Heilig Woord en aan onze aloude formulieren van eenigheid in alles op dat Woord gegrond”. En dat uitsprekende verklaarde zij „tevens gemeenschap te willen uitoefenen met alle ware Gereformeerde ledematen, en zich te willen vereenigen met elke op Gods Woord gegronde vergadering, aan wat plaatse God dezelve ook vereenigd heeft”.

En in de aangrijpende „Toespraak en uitnodiging aan de Geloovigen en ware Gereformeerden in Nederland”, welke de kerk van Ulrum na de Afscheiding het land inzond, verklaarde zij bovendien: „Wij hebben ons afgescheiden, geliefde Land- en Geloofsge-nooten! niet van de ware Gereformeerde Kerk, noch van de ware Gereformeerden; integendeel reiken wij die alle de broederhand, en verzoeken de hunne terug, om te onderhouden de gemeenschap der Heiligen, veréénigd, door één geloof, door éenen doop en door éenen Geest”.

Aan deze plechtige belofte — want dat was het — hebben de Afgescheidenen zich, zij het ook, als in alles, met vallen en opstaan, gehouden.

Men kan er tal van bewijzen voor aanvoeren hoe sterk deze idee, dat er kerkelijke eenheid **mag, moet** en ook **zal** zijn tussen alle kerken en personen, die de gereformeerde confessies van harte aanvaardden, onder de Afgescheidenen leefde. Hoe vaak beriepen ze zich niet op de Acte van Afscheiding of Wederkering en — handelden zij daarnaar.

Ik noem een paar voorbeelden.

Tussen de kerken van Gelderland en Overijssel — zij oriënteerden zich naar Brummelkamp — en de overige Afgescheiden Kerken was het tot een breuk gekomen. Een trieste historie. Maar de kerken bleven elkaar, hoe gereserveerd in het begin ook, zoeken. Daarbij ging het vóór alles om de overeenstemming in confessie. En als Brummelkamp en de zijnen verklaren, „ter geruststelling der broeders, in goeder consciëntie, . . . volkomen vereenigd te zijn met Gods Woord de Formulieren van Eenheid en de aangenomene Dordsche Kerkorde van 1619” dan zijn daarmee feitelijk ook alle andere kwesties opgelost en komt de kerkelijke hereniging tot stand tot grote blijdschap van allen.

Een veel dieper kloof gaapte tussen de hoofdgroep der Afgescheiden kerken en de z.g. Kruiskerken. Fel en bitter hebben deze elkaar bestreden, verketterd, gescholden.

Maar toch verloor men elkaar niet uit het gezicht. De synode van de Afgescheiden Kerken van 1869, waar een deputatie van de Kruiskerken verscheen, verklaarde nu met het oog op een eventuele hereniging o.a.: „Dat zij vereeniging wenscht met alle personen en Vereenigen of Kerkgenootschappen, die met onze Kerk vereenigd zijn in de leer en regeering der Gereformeerde Kerk”. Dit wordt door de afgevaardigden der Kruiskerken ten volle beaamd. En toen werd de hereniging der kerken binnen enkele uren werkelijkheid.

Als de doleantie een feit is geworden, richtten de dolerende kerken zich onmiddellijk tot alle kerken welke de gereformeerde confessie als belijdenis aanvaardden — chr. gereformeerde, Ledeboeriaanse, „vrije” gemeenten — en verklaren zich aanstonds bereid hunnerzijds met al die kerken gemeenschap te willen onderhouden. De eerste vergadering van de dolerende kerken sprak uit dat het uitgangspunt voor het zoeken naar kerkelijke eenheid moet zijn: „de onverzwakte en besliste belijdenis, dat alle diegenen, die eenzelfde belijdenis der waarheid zijn toegedaan, en in de kerkregering zich voegen onder ééne zelfde Kerkenordering, kerkelijk niet op den duur gescheiden mogen blijven, en niet mogen rusten totdat alle zonen van hetzelfde huis weer in één band van kerkelijke gemeenschap vereenigd zijn”. Daarbij verklaarde ze ook, „dat het niemand past of voegt, vittend of bedilziek in de ingewanden van anderer groepen verleden te woelen, maar dat wij allen hebben te zien op aller eenparige belijdenis en de door allen erkende eenheid van kerkelijke ordening”.

* * *

Dat is iets van wat in dit opzicht te noemen is.

Er zou nog veel meer van gezegd kunnen worden.

Maar het geciteerde is genoeg om te laten zien, dat het éérste bij het zoeken naar kerkelijke eenheid is — Calvijn accentueerde dat reeds — **de eenheid leer, de eenheid van confessie**.

Laten daarom allen, die ware eenheid van alle gereformeerden en de gereformeerde kerken zoeken, één ding najagen, namelijk: het aanvaardden, en dat van harte, van de gereformeerde confessie, van de drie formulieren van enigheid. En dat **zonder één woord er naast, er buiten, er boven**.

Wat in deze confessies staat is **genoeg** als basis voor kerkelijke eenheid.

Ja, dat is ook **nodig**. Maar het is eveneens **genoeg, volkomen genoeg**, ook b.v. wat betreft verbond, belofte, doop.

En daarom is de **eerste, concrete** stap naar de kerkelijke eenheid der gereformeerden: **het door allen gelijkelijk aanvaardden van de drie formulieren, en**

het wegdoen van alle confessionele verklaringen, uitspraken enz., welke daar naast of boven staan.

C. V.

ATTENTIE a.u.b.

De penningmeester van de Geref. Persvereniging OPBOUW verzoekt ons mede te delen, dat het adres van de **administratie** voor het blad is: drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, ZEIST.

GEREFORMEERDE PERSVERENIGING „Opbouw”

De LEDENVERGADERING zal worden gehouden op D.V. ZATERDAG 13 juni a.s., 's middags om 3 uur te UTRECHT. Verdere mededelingen ontvangen de leden per convocatie. Degenen, die zich als LID van de Geref. Persvereniging willen opgeven, wordt vriendelijk verzocht dit schriftelijk te doen bij de secretaris: Prof. Wentlaan 50, Utrecht.

Psalm 33

- 1 Komt nu met zang en roert de snaren,
Gij volk, dat leeft van 's HEREN recht.
Hijzelf heeft zijn getrouwe scharen
Een lofzang in de mond gelegd.
Word' als nooit tevoren
Door wie Hem behoren
't Feestlied ingezet!
Meldt de blijde mare
Bij de klank der snaren
Steekt de loftrampet.
- 2 Zingt al wie leeft van Gods genade
Want waarheid is al wat Hij zegt.
Op trouw gegrondvest zijn zijn daden,
Op liefde rust zijn heilig recht.
Die zich openbaarde
Overall op aarde,
Alles spreekt van Hem.
Heem'len hoog verheven,
Vol van blinkend leven,
Schiep Hij door zijn stem.
- 3 Hij stuwt het water op tot muren
De zee staat als een sterke wand
Hij sluit de oervloed in de schuren
En weert ze van het vaste land.
Laat in heilig beven
Wie op aarde leven
Vrezen voor Gods raad.
Hij hoeft maar te spreken,
Hij geeft maar een teken:
Wat Hij wil ontstaat.
- 4 Wat ook de volkeren beramen
Hij slaat het stuk met sterke hand.
Hij zal hun trots beraad beschamen,
Zijn raadsbesluit houdt eeuwig stand.
Heel het mensenleven,
Aller volken streven
Rust in Gods beleid.
Zalig die Hem eren,
't Volk, het erf des HEREN,
Nu en voor altijd.
- 5 Van waar Hij woont, in 't licht verheven,
Ziet God op deze aarde neer.
Al wat door mensen wordt bedreven,
Een open boek is 't voor de HEER.
Woord voor woord te lezen
Is voor Hem hun wezen,
Want Hij vormt hun hart.
Wat zij ook verzinnen,
Heimelijk beginnen,
Wordt door Hem ontward.
- 6 Geen vorst, al gordt hij zich ten strijde,
Geen legermacht behoudt het veld.
God zal de nederlaag bereiden
Aan hen, die bouwen op geweld
Zij die zich vermeten,
Hoog te paard gezeten,
Bijten in het zand.
Nederlaag en zege
Zijn alleen gelegen
In des HEREN hand.
- 7 Heil hem, die hoopt in vrees en beven
Op Gods genadig aangezicht.
Wie op zijn gunst vertrouwt zal leven,
God houdt het oog op hem gericht.
Ja, Hij kent de zijnen,
Hij laat niet verkwijnen
Wie zijn hulp verbeidt.
Koninklijk van gaven
Wil de HERE laven
Wie ontbering lijdt.
- 8 Wij wachten stil op Gods ontferming,
Ons hart heeft zich in Hem verheugd.
Hij komt te hulp en geeft bescherming,
Zijn heil'ge naam is onze vreugd.
Laat te allen tijde
Uwe liefd' ons leiden,
Uw barmhartigheid.
God, op wien wij wachten,
Geef ons moed en krachten
Nu en voor altijd.

Literair-aesthetisch is de staatsberijming van de psalmen, waaruit wij nog elken Zondag ons lied aanheffen, een curiosum: „verheven oud-oosterse lyriek uit de tweede hand in nieuwe westerse verzen coöperatief vertolkt, door als regel 21, en ten hoogste 65 deskundigen”, — met veel ongelijks, al het schaven ten spijt, maar toch ook heel veel moois. Men leze daarover het nog steeds urgente opstel van Prof. Wille — mooi gecomponeerd en gestileerd — in den bundel „Wetenschappelijke Bijdragen door Hoogleeraren der Vrije Universiteit”, van 1930¹⁾. Bijna twee eeuwen lang nu heeft die berijming, godsdienstig en letterkundig, op de uitdrukking en voorstelling van ons Protestantse volk, over veel kerkelijke grenzen heen, onafgebroken invloed geoefend²⁾. Die culturele zijde, van het berijmen zelf zowel als van het samenlezen van de best geslaagde proeven, verdient ons aller aandacht. Iedere ernstige poging tot vernieuwing van ons psalmgezag heeft dan ook naar de mate waarin zij aansluiting beoogt bij het historisch-reformatorisch verleden, recht op hartelijke belangstelling ook van hen die niet direct bij het initiatief daartoe, of de uitwerking, zijn betrokken geweest. Het is daarom dat wij uit den in het najaar van 1958 verschenen „proefbundel” van 110 Psalmen, aangeboden door de Interkerkelijke Stichting voor de Psalmberijming een o.i. goed staal van moderne herdichting afdrucken.

Ook deze proefbundel is, uiteraard, ongelijk. Psalm 33 was reeds eerder vrij gegeven, in een speciaal nummer van het maandblad *Wending*, van juni 1957, en daaruit overgenomen o.a. in *Ruimte* van augustus 1958, en geroemd om het dichterlijk hoge peil³⁾. De oude berijming behoort zeker niet tot de schoonste, voor een deel echter wel tot de bekende en geliefde psalmverzen. In den oorspronkelijken, ongeschaafden vorm⁴⁾ was ze afkomstig van den Amsterdamsen koopman-dichter Lucas Pater, lid van een intiem dichtlievend genootschap, waarmee ook de jonge Bilderdijk contacten had. De indeling in elf strofen van de gebrekkige en verouderde berijming van Petrus Dathenus (eigenlijk nauwelijks poëzie, maar heftig geritmeerd proza⁵⁾, verouderd door toen al totaal in onbruik geraakte woorden en syntactische figuren) heeft Pater behouden. De taak was al moeilijk genoeg. En het resultaat is ook zo (met veel „vulling”) lang niet onverdienstelijk. Vooral in de tweede helft bereikte hij gemakkelijk-vloeiende verzen, die het geheugen zonder moeite vast houdt en die men gaarne zingt. Dat het echter mogelijk is in nauwer aansluiting aan den tekst een strakker bouw en groter hechtheid van compositie te bereiken, met minder „vulling”, eenvoudig en klaar en aangepast aan de hedendaagse „wetten” van taal- en dichtkunde — en toch poëzie! —, bewijst de proeve uit de „110 Psalmen”. Het aantal strofen is (gelijk ook reeds bij Hasper) teruggebracht tot acht. De *orde* der gedachten is hier en daar wat vrijer, maar daar staat tegenover dat deze herdichting poëtisch een doorleefd geheel is en daarom aesthetisch gaaf. Geest en hart (en dus ook aesthetische zin) zijn hier, ontvangend en voortbrengend, in onderlingen samenhang, intensief bezig geweest⁶⁾. En wij kunnen dit mee-beleven in de mate waarin wij dezen psalm ook zó lezen, herlezen, en vooral zingen!

Dat enige be-schaving het bereiken van ook dit resultaat niet in den weg heeft gestaan, bewijst vergelijking van de vroegere redactie in *Wending* (eveneens te vinden in het bovengenoemde no. van *Ruimte*) met de thans in den proefbundel gebodene. De veranderingen in de strofen 3, 4 en 5 zijn even zovele verbeteringen, die in str. 4 op een bepaald punt zelfs essentieel: t.a.v. de schriftuurlijke zuiverheid⁷⁾.

J. Bosch.

¹⁾ De Leerschool van Lucretia Wilhelmina, t.a.p. 129—174; vooral pp. 162—171.

²⁾ t.a.p. 163.

³⁾ in art. *Hervormde Psalmberijming*, van M. S(iesling).

⁴⁾ In den bundel van het Genootschap „Laus Deo, Salus Populo”.

⁵⁾ Vgl. daarover Dr. W. A. P. Smit: *Dichters der Reformatie in de zestiende eeuw* (1939), pp. 131—136.

⁶⁾ Zeer instructief is in dit verband wat Prof. Dr. G. A. van Es schreef over de psalmberijming van Marnix, in *Gesch. van de Letterk. der Nederlanden*, dl. III (z.j.), pp. 203 vv.

⁷⁾ Oorspr. lezing, door M. S. in *Ruimte* terecht ge-laakt: „'s Heren diepste dromen Blijven werkelijkheid”.

De boodschap van het Réveil

II

Er groeide een kring van Réveilvrienden, niet alleen in Amsterdam, het centrum van het Réveil, maar ook in Den Haag en Nijmegen. Ik zal U maar niet te veel vermoeien met namen, alleen enkele van de bekendste wil ik U noemen. In Amsterdam zien we in de kring behalve de reeds vermelde Da Costa en De Clercq, o.a. Abraham Capadose, evenals Da Costa een zoon van Israël en leerling van Bilderdijk, verder de geleerde Hendrik Jacob Koenen, diens moeder Mevrouw Koenen-Pauw en de jong overleden Anne Maurits Cornelis van Hall. In Den Haag vormde het echtpaar Groen van Prinsterer het middelpunt. De Groens, die enige tijd in Brussel hadden gewoond, waren daar onder de invloed gekomen van de Zwitserse Réveilman Merle d'Aubigné, toen predikant van de Hervormde hofkapel aldaar. In Den Haag teruggekeerd kwamen zij onder het gehoor van de Waalse predikant Secrétan. De Clercq, die van 1824 tot 1831 als secretaris van de Nederlandse Handelmaatschappij in Den Haag woonde, was zeer onder de indruk van diens intrepreek in 1828. Naar aanleiding daarvan schreef hij o.m.: „dit schijnt de zegen te wezen, die God op de tegenwoordige opwekking geeft, dat wie eens de Openbaring als Openbaring, als boven en niet onder onze rede aanneemt, in vele dingen licht ontvangt en langzamerhand leert inzien, hoe alles zich aaneenschakelt in de leer des heils en hoe het geheele Evangelie slechts één leerstuk is”.¹⁾ En tenslotte het Nijmeegse kringetje. Daar vinden we Van der Brugghen, de stichter van de Christelijke Normaalschool op de Klokkenberg, en de Waalse predikant E. A. Zubli.

Waarin onderscheidde deze mensen zich nu in hun levensopenbaring? Zij kwamen bijeen voor het houden van huiselijke godsdienstoefeningen en Bijbelavonden. In Amsterdam b.v. vergaderden zij elke zondagavond bij Da Costa en hielden zich dan bezig met Bijbelstudie. Ook werden er voorlezingen gehouden in kleine kring, vooral door Da Costa. Enkele Amsterdamse studenten en oud-studenten, die in 1830 aan de Belgische veldtocht hadden deelgenomen, huurden tijdens de wapenstilstand een kamer in Den Bosch, waar zij 's zondags preken lasen van de Duitse Réveilman Ds. Krumpacher en allerlei theologische en politieke vraagstukken met elkaar bespraken. Zij bestudeerden b.v. ook Groen's **Nederlandsche Gedachten**. Onder hen vinden wij de jonge Van Hall.

Intussen voelden de Réveilvrienden steeds meer de drang in zich ook anderen deelgenoot te maken van hun geluk. Het Evangelie moest verkondigd worden. Zo begon een zekere Merckensz. te Antwerpen Bijbellezingen te houden onder zijn medesoldaten, en zette dit later in krijgsgevangenschap te St. Omer voort. Hij vroeg zijn Amsterdamse geestverwanten om Bijbels en tractaatjes, en dezen stuurden hem zelfs een evangelist. Zo begon het evangelisatiewerk onder de militairen.

Capadose, die zich in de dertiger jaren om gezondheidsredenen te Scherpenzeel had gevestigd, hield daar Bijbellezingen en godsdienstige samenkomsten en ondervond veel zegen op dat werk. Ook de dames van het Réveil zaten niet stil: zij openden naai- en breischolen om zo het Evangelie te kunnen uitdragen in de wereld.

Doch niet alleen mondeling, maar ook door middel van de pers werden de beginselen van het Réveil bekend gemaakt. Reeds in 1823 had Da Costa zijn gerucht makende **Bezwaren tegen den geest der eeuw** gepubliceerd en van 1829 tot 1832 gaf Groen zijn bovengenoemde **Nederlandsche Gedachten** uit, waarin hij hoofdzakelijk politieke vragen behandelde. In 1834 richtten Koenen, Van Hall, Da Costa en De Clercq het week-, later maandblad **Nederlandsche Stemmen voor godsdienst-, staat-, geschied- en letterkunde** op. Uit de titel blijkt, dat zij hun belangstelling niet beperkten tot een bepaald terrein, maar zich met alle takken van de cultuur bezig hielden. Blijkens de inleiding gingen zij uit van „de geloofswaarheden, die wij overeenkomstig de leer onzer Gereformeerde, dat is oud-Vaderlandsche Kerk, en dus met geheel het oude Nederland belijden”. Het blad heeft zich tot 1840 gehandhaafd, de laatste twee

jaren onder de titel **Stemmen en Beschouwingen over godsdienst, staat-, geschied- en letterkunde**. Allerlei onderwerpen werden er in behandeld, o.a. ook de Afscheiding, die het aanvankelijk absoluut afwees, doch later milder beoordeelde: men begon de Afscheidenen als broeders te zien en een van de redacteurs, met name Van Hall, sloot zich zelfs bij hen aan. Ook een van de andere vrienden uit de Réveilkring, de Haagse advocaat M. C. van der Kemp, voegde zich bij de Afscheidenen. De overigen zagen echter niet in, dat dit de juiste weg zou zijn om het kerkelijke vraagstuk tot een oplossing te brengen. Het Réveil was tenslotte toch óók een beweging vol tegenstrijdigheden, gekenmerkt door veel persoonlijke, innerlijke en ook onderlinge strijd. Men zag in die tijd vol verwarring op allerlei gebied niet altijd klaar en duidelijk, welke weg men moest inslaan. Daarbij stond de persoonlijke geloofsbeleving op de voorgrond en, al zocht men samen naar de oplossing van de actuele kwesties, het Réveil heeft zijn individualistische karakter nooit verloren.

Da Costa meende aanvankelijk, dat de Afscheiding eigenlijk opstand tegen het van God gestelde gezag was, De Clercq bleef steeds op twee gedachten hinken en leefde voortdurend in twijfel over zijn houding tegenover de Afscheiding, Groen hield vast aan de oude Vaderlandse kerk en wilde binnen die kerk terug naar Gods Woord en de belijdenis. Toch bleven zij zich ondanks dit verschil van inzicht aan elkaar verbonden gevoelen. Zij waren één in hun zondebesef, één in hun vreugde over de verlossing, één in hun strijd tegen de geest der eeuw.

Een zeer merkwaardige figuur onder hen was de Amsterdamse deurwaarder J. A. Wormser, trouw bezoeker van de Réveilsamenkomsten. Ook hij nam in deze kring een heel eigen plaats in. In 1836 had hij zich al dadelijk bij de Afscheidenen gevoegd, waar hij als ouderling een vooraanstaande persoonlijkheid was. Maar hij zag bij de Afscheidenen toch een gebrek, en wel „een niet genoegzaam beseffen van de noodzakelijkheid op de vereeniging der geloovigen meer aan te dringen”.²⁾ En nu zien we iets gebeuren, dat misschien wel uniek is in onze kerkgeschiedenis: een aantal gelovigen, die in de kerkelijke strijd een verschillend standpunt innamen, maar zich toch één wisten in geloof en belijdenis, begonnen gezamenlijk godsdienstoefeningen te houden. Dit gebeurde, toen er in de Afscheiden gemeente te

Amsterdam tweespalt ontstond. Wij hebben toen, schreef Wormser in 1843 aan Groen, „vereeniging van geloovigen op de voorgrond gesteld; zoodat hier thans een kring van geloovigen bestaat, waarvan niemand tot Afscheiding gehouden is. De Gereformeerde Belijdenisschriften liggen ten grondslag, maar voor het overige is ieder voor zich Hervormd of Afscheiden genaamd”.³⁾ Een vereniging van Afscheidenen en niet-Afscheidenen dus. In hun zondagse bijeenkomsten, feitelijk kerkdiensten, waar Woord en Sacramenten bediend werden, gingen predikanten van beide zijden voor. Wormser schrijft er zelf van: „Onze Vereeniging te Amsterdam is en behoort, naar het aangenomen spraakgebruik, tot geene Kerk; zij heeft geen steun in de wereld, zelfs niet voor het gevoel, dat door een Gouvernementserkenning ondersteund, maar naar mijn gedachten ook verstijfd wordt. Nogthans onze Vereeniging is er; welligt in Nederland enig in haar soort; niet uitgedacht, maar daargesteld door eene eenvoudige opvolging van Gods Woord. Zij staat in hare zwakheid alleen onder den Heere Jezus, en zoo lang het Hem behaagt. — — Echter behoor ik op te merken, dat het bij onze wetten, voor een groote vergadering moeyelijk zou zijn een gebouw tot vergaderplaats op naam te hebben. Het behoort niet tot onze wenschen, aan onze zaak, uit grond van zelfbehaging, waardoor in de Afscheiding zooveel verdorven werd, gerucht te geven; ook niet om haar angstvallig te verbergen. Wij zouden wenschen dat andere geloovigen in dezen deden als wij. Zóó zou dunkt ons de Kerk des Heeren, in eenvoudigheid te voorschijn en voorwaarts treden. — — Het schijnt ons toe, dat de Kerk zich op deze wijs, in den aanvang en ten tijde der Reformatie, heeft geopenbaard en ontwikkeld”.⁴⁾ Hier waren gelovigen, die zich gedrongen voelden Gods gebod: dat zij allen één zijn, op te volgen en toch hun band met de bestaande kerkelijke instituten niet durfden te verbreken. Doch juist hierdoor heeft hun vergadering uiteindelijk geen stand kunnen houden. Toen, na twaalf jaar, in 1851 met de komst van de orthodoxe ds. Hasebroek te Amsterdam ook in de Hervormde kerk aldaar de Gereformeerde leer weer gehoord kon worden, namen de rechtzinnige Hervormden weer deel aan de godsdienstoefeningen in hun eigen kerk.

(Wordt vervolgd).

J. L. van Essen.

¹⁾ Kluit, op. cit., p. 143.

²⁾ Mr. Groen van Prinsterer, *Brieven van Wormser*, I, Amsterdam, 1874, p. 3.

³⁾ Idem, p. 4.

⁴⁾ *Brieven van Wormser*, I, p. 36/7.

Eeuwfeest in Zuid-Afrika

I

Te Rustenburg in Transvaal is van 27 tot 30 maart laatstleden het eeuwfeest gevierd van de Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika. Het moest een groots opgezet herdenkingsfeest worden. Goed voorbereid. De synode van 1955 had reeds stappen ondernomen om het eeuwfeest in 1959 op „gepaste wijze” te vieren, zoals dat heet. Deze synode had een viertal deputaten benoemd om de nodige regelingen te treffen.

Rustenburg in Transvaal is een historische plaats in de geschiedenis van de Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika. Te vergelijken met Ulrum in de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in onze landen. Te Ulrum is de „Afscheiding” begonnen, de vrijmaking van het ongereformeerde juk van het Hervormd kerkgenootschap en de kerkelijke wederkeer tot de oude gereformeerde leer en kerkregering. Dat geschiedde in 1834. Nu, in 1859 is te Rustenburg in Transvaal iets soortgelijks gebeurd. Daar is op 11 januari van dat jaar 1859 de gereformeerde kerk in Transvaal, en in Zuid-Afrika „gesticht” of zoals sommigen in Zuid-Afrika zeggen „hersticht”.

Rustenburg en Ulrum zijn niet alleen te vergelijken in dit opzicht dat in beide plaatsen de gereformeerde kerk weer werd „gesticht” of beter „hersticht”, maar er is ook een nauwe historisch aanwijsbare verbinding tussen Ulrum van 1834 en Rustenburg van

1859. De man die in Rustenburg op 11 januari de leiding had was een dominee uit de Christelijke Afscheiden Kerk van Nederland, een dominee uit de kerk van Ds Hendrik de Cock als we het zo eens even mogen zeggen. Een dominee die zijn „opleiding” had ontvangen van Ds de Haan, een van de eerste docenten van de later opgerichte theologische School te Kampen. Die oprichting heeft plaatsgevonden in 1854 zoals bekend mag worden verondersteld. Toen was de dominee die de leiding had bij de „herstichting” der gereformeerde kerk in Rustenburg, Zuid-Afrika, al predikant in de afscheiden kerk van Zwolle. En Zwolle was zijn derde gemeente reeds. En hij had zelf al iemand „opgeleid” tot predikant. Zo ging dat in die eerste tientallen jaren van de „afgeschieden” kerken. Men had geen eigen opleidingsinrichting en sommige predikanten leidden iemand bij zich aan huis op voor het ambt. Het was een hele stap vóóruit toen in 1854 de theologische school te Kampen werd opgericht, en dat niet alleen inzake een enigszins behoorlijke opleiding van de aanstaande dienaren des Woords, maar óók en vóóral was de oprichting van de school een stap vooruit in de consolidering van het kerkelijke leven, een stap vooruit in de eensgezindheid van de kerken en de dienaren des Woords in ons land. Aan eensgezindheid had het in de eerste jaren na de afscheiding van het Hervormd kerkgenootschap nogal erg ontbroken.

De dominee uit de Afscheiden Kerk in Nederland, die in 1859 in Transvaal vertoefde en die daar bij de „herstichting” van de Gereformeerde Kerk de leiding had, was Ds Dirk Postma van Zwolle.

De „herstichte” Kerk begon maar heel klein. Met vijftien leden. Maar zij heeft zich verbazend snel uitgebreid in Transvaal, de Oranje Vrijstaat en in de provincie de Kaap.

De „herstichting” heeft plaats gevonden in de open lucht, onder de historische „seringeboom”, omdat men het kerkgebouw van de Hervormde kerk aldaar niet kon krijgen voor deze zaak. Wat niet verwonderlijk is. Van hervormde zijde meende men natuurlijk dat er voor „herstichting” geen reden was.

Uit „die Kerkblad” van 18 februari neem ik over die historische seringeboom voor de aardigheid dit over (het afrikaans zal wel geen bezwaar zijn voor de lezers van ons blad, hoop ik):

Hierdie boom was 'n reus. Ek sê „was”, want hy moes, soos bekend, ongelukkig afgesaag word. Hy het naby die sypaadjie op die erf van mnr. W. A. J. van Velden, Kerkstraat, gestaan, en sy takke het tot in die helfte van die straat oorgehang. Enige jare gelede het een van sy grootste takke bokant die straat in 'n storm afgebreek. Nader ondersoek het getoon dat die hout van die hele boom al sleg en verswak was, en mnr. Van Velden het, hoewel hy dit jammer gevind het, ná oorlegpleging met die plaaslike predikant, besluit om die boom af te maak, sodat net die stam oorgebly het. Op eie koste het hy 'n netjiese sementblad daarop aangebring met die inskripsie dat die Kerk in 1859 onder dié boom gestig is. As gevolg van 'n besluit van die Monumente-komitee is hy sedert 'n jaar of 10 gelede een van ons Nasionale Monumente.

En wat het dorp Rustenburg aangaat citeren wij de volgende aantekening uit het kerkblad:

Die historiese dorp met sy iets meer dan 7,500 blanke inwoners het vir 'n mens¹⁾ baie bekorings. Sy omgeving is bekend vir sy natuurskoon. Dis 'n lus om die lemoenboorde²⁾ en die groen landerye te sien. Wyle president Kruger het 'n hele paar plase³⁾ in die distrik gehad en het voor sy verkiesing tot President op Boekenhoutfontein, 12 myl uit die dorp, gewoon. Op die plaas is vandag nog 'n gebou, 'n stoor⁴⁾, wat 'n mens blywend aan hom herinner.

Het driedaagse feest werd gehouden te Rustenburg in de grote „nuwe stoor van die Magaliesbergse Koöperatieve Tabakplantersvereniging”, die kosteloos ter beschikking werd gesteld. Natuurlijk ontbraken de grote redevoeringen niet. Ook ontbrak de eerste minister niet.

Voorts zijn er vriendelijke uitnodigingen gezonden aan „binnelandse” en „buitenlandse” kerken, zo las ik in het geciteerde kerkblad. Ik ben benieuwd aan welke binnelandse kerken deze uitnodiging gezonden is. Waarschijnlijk aan de Hervormde en de Nederduits Ger. Kerk. Tekenend voor de gang van zaken daar in deze tijd. Voor een zestig jaar noemde men de Herv. Kerk „valse” kerk en nu zendt men er vriendelijke uitnodigingen aan. De Vrije Geref. Kerken van Pretoria en Kaapstad enz. zullen wel geen uitnodiging ontvangen hebben.

En wat de buitenlandse kerken aangaat kunnen we meedelen dat aan onze vrijgemaakte gereformeerde kerken geen uitnodiging is gezonden. In dit opzicht heeft de Christian Reformed Church of America bij haar eeuwfeest in 1957 het beter gemaakt. Die zond een uitnodiging tot onze kerken.

Wel zijn er geweest van de synodale kerken Dr K. Dijk en van de Christelijke Geref. Kerken hier te lande Ds J. C. Maris. En misschien nog anderen uit Nederland. Ik onderstel dat er ook afgevaardigden uit Amerika zullen zijn geweest. Op dit ogenblik heb ik daarover nog niet gelezen.

J. Meester.

¹⁾ baie = veel

²⁾ Citroenbomenrijen.

³⁾ boerderijen.

⁴⁾ Opslagruimte

De zin van de Sabbat

VI

De zonde heeft de rust Gods en die der mensen verstoord. Maar God werkt weer. Hij werkt aan het herstel van zijn rust. Hij werkt aan het heil van een verloren wereld. Dat herstel der rust, dat heil wordt aangebracht door Christus.

Maar het volk Israël, de Kerk van het O.T., mocht de contouren, de schaduwachtige omtrekken daar al van zien, kreeg er al een voorsmaak van.

Daartoe behoorde nu ook de instelling van de sabbat.

De sabbat is geen sociale maatregel, evenmin als de andere inzetten Israëls zoals sabbatjaar en jubeljaar. Het gaat er niet om de mensen een vrije dag te bezorgen of een verplichte vacantielijd. Natuurlijk hebben de heilzame wetten des Heren ook wel heilzame gevolgen voor heel het leven en dus ook voor het maatschappelijke leven, maar daar gaat het toch niet in de eerste plaats om. Zij bedoelen afschaduwing van het heil des Heren te wezen, van de verlossing van Christus. Vgl. voor het jubeljaar Jes. 61 : 2; Luk. 4 : 19. Maar meer dan afschaduwing van het heil waren ze toch ook niet.

Het schaduwachtige van de sabbat lag in het vastgesteld zijn op de zevende dag der week. Zo moest de oorspronkelijke rust afgebeeld worden aan het herstel waarvan de Here werkte.

Maar het schaduwachtige lag ook in de bepaling: geen werk doen, absoluut geen werk doen.

Ds Francke spreekt in zijn inleiding (blz. 117, 1e kol.) van beroepsarbeid.¹⁾ Dat lijkt me t.a.v. de sabbat te beperkt. Zeker alle beroepsarbeid was verboden. (Ex. 34 : 21; Neh. 13 : 15—18; Jer. 17 : 19—27). Maar vuur aansteken in een woning (Ex. 35 : 3) of houtspikkelen (Num. 15 : 33) kan men daar toch wel niet onder rangschikken.

Neen, eenvoudig alle arbeid was verboden. Daaruit zien we wel, dat God het er in de eerste plaats niet om ging het de mens een beetje makkelijk te maken, maar om hem van het werken af te houden. Want alle werken droeg sinds de zondeval het stempel van de vloek. (Gen. 3 : 17—19). Het sabbatsgebod bedoelde de Kerk los te maken van de vloek der zonde. Daarom was schending ervan ook zo erg.

Maar dit was nog schaduwachtig. Pas door Christus wordt de Kerk werkelijk verlost van de vloek. Daarom vervalt met Christus' opstanding niet alleen de bepaling, dat de zevende dag rustdag moet zijn, maar ook de bepaling niet te mogen werken.

Zo heeft de Kerk van het N.T. het ook verstaan.

Het is toch opvallend, dat, terwijl de apostelen in hun brieven waarschuwen voor allerlei zonden, zij nooit een waarschuwing laten horen tegen werken op zondag. En het is onwaarschijnlijk, dat, terwijl de gemeenten allerlei gebreken vertoonden, zij op dit punt feilloos geweest zouden zijn.

En het is ook wel niet mogelijk geweest, dat de christenen de zondag als rustdag hielden.

De christenen uit de Joden waren veelal ijveraars voor de Wet (Hand. 21 : 20), hebben dus ook wel de sabbat gehouden. Het lijkt weinig waarschijnlijk, dat ze bovendien nog de zondag als algehele rustdag hielden.

De christenen uit de heidenen waren voor een groot deel slaven (1 Kor. 7 : 21; 1 Petr. 2 : 18). Zij kregen zeker van hun heidense meesters op zondag geen vrij af.

Een heidense schrijver van ongeveer 100 na Chr. (Plinius) meldt, dat de christenen op een bepaalde dag voor zonsopgang samenkwamen. Dat was wel niet omdat zij zo matineus waren, zij deden dat noodgedwongen. Zij moesten hun samenkomst stellen voor hun dagtaak begon.

Hand. 20 : 7 e.v. verhaalt van een samenkomst op de eerste dag van de gemeente te Troas en dat Paulus toen een rede hield, die hij tot middernacht voortzette. Maar we geloven toch niet, dat hij daar 's morgens om 10 uur mee begonnen is of 's middags om 3 uur? Neen, dit was een samenkomst aan het eind van de dag, als ze met hun dagtaak klaar waren.

Pas met keizer Constantijn, ongeveer 300

na Chr., die zich bij het christendom aansloot, werd zoets als zondagsrust ingevoerd. De synode van Orléans van 538 sprak over de zondagsrust, maar niet om op een strengere onderhouding aan te dringen, doch om te waarschuwen voor Joods bijgeloof in dezen. Vgl. voor een en ander behalve Geesink, H. Bouwman, Gereformeerd Kerkrecht II, 474.

Bekend is het woord van de apostel Paulus: Laat dan niemand u blijven oordelen in zake eten en drinken of op het stuk van een feestdag, nieuwe maan of sabbat, dingen, die slechts een schaduw zijn van hetgeen komen moest, terwijl de werkelijkheid van Christus is. Kol. 2 : 16,17.

Dit woord wordt nog wel eens gebruikt om voor de afschaffing der christelijke feestdagen te pleiten. Het zouden maar menselijke instellingen zijn. Jawel, maar dat kan men ook zeggen van heel onze wijze van zondag houden, zoals wij dat nu gewend zijn. Toch zullen we het, dunkt me, daarom niet afkeuren. En daarom verdient m.i. een kerkelijke herdenking van de grote heilsfeiten ook niet zo'n bonte afwijzing.

Maar dat zien we zo, ook de sabbat valt onder 'een schaduw van hetgeen komen moest'. Vgl. ook Hebr. 10 : 1 e.v.

Heel Israëls feestkalender heeft slechts schaduwachtige betekenis. Het is mij dan ook onbegrijpelijk, hoe coll. Francke zich hierop meent te kunnen beroepen tot staving van zijn stellingen.

Voor de N.T. Kerk geldt niet meer, dat de rustdag op de laatste dag der week gehouden moet worden en ook niet het verbod op de rustdag enig werk te doen.

Al de dagen mijns levens van mijn boze werken rusten, de Here door zijn Geest in mij werken laten en alzo de eeuwige sabbat in dit leven aanvangen (Heid. Kat. zondag 38), dat is de zin van het sabbatsgebod voor ons nu. Want ook de eeuwige sabbat bestaat niet in het niets-doen, in het werkeloos-zijn, maar daarin dat de zonde uitgebannen is.

Wel hielden de christenen van het begin af aan hun samenkomsten op de eerste dag der week. Vgl. Joh. 20 : 19, 26; 1 Kor. 16 : 2; Hand. 20 : 7. Dat was om van de door Christus' gewerkte verlossing te horen en in het geloof in Christus gesterkt te worden.

Ook daar spreekt onze Kat. van: op de rustdag naarstig tot Gods gemeente komen om Gods Woord te horen enz. Waaraan hij nog laat voorafgaan een wijzen op de onderhoudsplicht van kerkdienst of predikambt en van de scholen.

Dit wil ons het 4e gebod van 's Heren Wet nu op het hart binden.

Zo heeft de Gereformeerde confessie het begrepen.

Zij, die van oordeel zijn, dat de sabbat reeds bij de schepping is ingesteld, kunnen er wel niet aan ontkomen de Kat. in gebreke te stellen.

Dr Kuyper doet het in E Voto heel voorzichtig. Ronduit Prof. Bouwman:

„De uiteenzetting van wat de Schrift als grondbeginsel van de Zondagsviering leert is in den Heidelbergschen Catechismus niet als volledig en welgeslaagd te beschouwen”. a.w. 476.

Dat wij geen kritiek op de Kat. hoeven uit te oefenen, sterkt ons in ons gevoelen.

De zin van het 4e gebod is voor ons: Zorg dragen voor de Evangelieprediking, de Evangelieprediking beluisteren en uit het geloof in het gepredikte Evangelie leven. Dat we op een bepaalde dag onze beroepsarbeid moeten laten liggen, is er niet in uitgedrukt.

Wij menen dan ook, dat het niet juist is een volstrekt 'onaanvaardbaar' t.a.v. de glijdende werkweek te laten horen en te zeggen, dat christgelovige arbeiders en patroons aan zo'n industrialisatie- en arbeidsproces niet kunnen deelnemen. Wij mogen de mensen geen meerdere last opleggen dan de Schrift oplegt.²⁾

Wel moet er naar gestreefd worden, dat men de kerkdienst kan bijwonen. Misschien moeten we daarvoor terug naar de gewoonte van de eerste christenen: 's morgens heel vroeg of 's avonds laat.

Ook willen we niet zeggen, dat we nu wel vlotweg de glijdende werkweek kunnen aanvaarden. Er kleven inderdaad grote zwaarigheden aan. De zondagsviering, zoals wij die tot dusver kennen, al wordt ons die in de

Schrift niet bepaald opgelegd, is een zegen. Een hele dag vrij te zijn van zijn dagelijks werk om rustig naar de kerk te kunnen gaan, tijd om het gehoorde nog eens te overdenken en ook het als gezin bij elkaar zijn, is m.i. een niet voldoende te waarden schat. We moeten die dan ook niet lichtvaardig wegwerpen. Het is zelfs de moeite waard voor de handhaving van onze zondagsrust te strijden. Misschien doen we dat het beste door de zondag ook recht christelijk door te brengen.

'Onaanvaardbaar' echter is wel een heel sterk woord en m.i. in de Schrift niet te funderen. We zouden de mensen in een gewetensnood brengen, wat ons niet geoorloofd is te doen.

Roodeschool.

H. Venema.

Erratum: Regel 16 v.o. van de 2e kolom van voorgaand artikel „Opbouw” pag. 38 moet luiden: Men zou het dan moeten toeschrijven

1) Onderwijl is n.l. in „Ambt en Plicht” 6e jrg no 7 verschenen de inleiding, die Ds Francke over „De glijdende werkweek” heeft gehouden, met verslag van de bespreking. Daaruit blijkt ook, dat ik toch ten onrechte uit stelling 6 heb afgeleid, dat coll. Francke ervan uitging, dat de sabbat bij de schepping ingesteld was (zie 1e art.). Hij meent het geschil in dezen er buiten te kunnen houden. Wel is hij van oordeel, dat de HERE zelf bij de schepping, nader, bij de ordening en vervulling van het geschapene, de week op zeven dagen heeft gesteld (blz. 103, 1e kol.).

Nu begrijp ik dat niet goed: de week wel bij de schepping op 7 dagen gesteld, maar nog geen sabbat? (Zie ook wat hij in „De Reformatie” over Deut. 5 schreef, vgl. vorig art.) Het doet echter niet zoveel ter zake. M.i. blijft toch, dat als mijn betoog houdbaar is, de basis onder Francke's 'onaanvaardbaar' wegvalt.

2) De Gereformeerden van de 17e eeuw waren ook niet afkerig van zondagsarbeid als de werkzaamheden dat meebrachten. Dat blijkt bijv. uit een notariële akte van 1666 opgenomen in „Zuid-Holland”, Tweemaandelijks orgaan van de Hist. Ver. voor Z.-Holland, 1e jrg blz. 97. Vissers te Maassluis mochten op zondag het benodigde scheepswerk verrichten en op die dag hun netten drogen. De Heer D. van Baalen, die deze akte weergeeft in genoemd tijdschrift, was zo vriendelijk mij daar attent op te maken.

TECHNIEK EN TOEKOMST

III. De technische ontwikkeling.

Indien we thans aandacht schenken aan de moderne technische ontwikkeling, dan gaan onze gedachten vooral uit naar drieërlei: naar de raketten, kernenergie en de automatisering. Dit zijn drie nieuwe gebieden van technische ontwikkeling. Daarnaast moet er belangstelling blijven voor de oudere problemen, die eerst in deze eeuw aangepakt kunnen worden. In het algemeen wil dit zeggen het probleem van de verdere bewoonbaarheid van de aardbodem. Er zijn nog grote gebieden, zoals woestijnen, toendra's, oerwouden, poolgebieden en ondiepe randzeeën, die tot cultuurlandschap gevormd moeten worden. De oceanen gebruiken we reeds voor een klein deel als vaarweg, visvijver en kerkhof voor radioactieve stoffen. Het vormen van de oceanen, door bijvoorbeeld de golfstromen te geleiden, gaat nog boven ons technische kunnen.

Tot de primaire technische opdracht aan de mensheid behoort de bescherming tegen erosie, de bevoeding van droge gebieden, de strijd tegen de insecten, de drooglegging van vruchtbare deltagronden en de klimaatverbetering.

We denken bij de techniek dikwijls eerst aan de oorlogsindustrie en daarna aan de ontspanning die via de radio, televisie en grammofoon wordt gebracht. Maar van meer belang voor een volk zijn de verkeerstechnieken, de telefoon, gas - licht- water, de woningbouw, de chemische voedselindustrie, de constructie van handige landbouwwerktuigen, de nieuwe textielindustrie, de industrie die het huishouden gerieflijker maakt en de verschillende industrieën en technieken in dienst van de geneeskunde. Bij veel angst voor de technische ontwikkeling moet toch de vraag gesteld worden of men terug wil naar honderd jaar geleden zonder waterleiding, zonder elektrisch licht, zonder gastoevoer, zonder oliëkachel, zonder riolering, met veel kindersterfte en wonend in steden die

reeds tweehonderd jaar lang niet waren gegroeid. Honderd jaar geleden kwam het nog bijna niet voor dat men nieuwe wijken ging bouwen, dat industriegebieden vol werden gebouwd en nieuwe havens gegraven. Men wilde toen in Nederland van drie op twee universiteiten terugvallen, terwijl thans meer dan zeven steden een universiteit- of hogeschoolstad willen worden.

Slechts als we deze positieve zijde van de techniek en de ontwikkeling daarvan in volledige rekening brengen kunnen we de techniek van raketten, kernenergie en automatisering goed beoordelen.

De automatisering is een van de triomfen van de techniek. In de werktuigbouwkundige techniek is er de ontwikkeling van handarbeid met gereedschap naar de machine aangedreven door stoomkracht. In de stoommachine vinden we terug het hulpmiddel of gereedschap voor de vormende mens. Het typerende van de stoommachine is dat ze veel spierarbeid overbodig maakt; het is een arbeidsmachine. En al vindt de vormingsarbeid nog geheel plaats volgens de besturing door de mens, de stoommachine kent toch ook reeds enige automatisering, bijvoorbeeld in de regeling van de stoomdruk.

Vooral bij de elektrische machine kon ook het vormingsproces geautomatiseerd worden. De vormingsopdracht, de instelling of het model dat nagemaakt moet worden en de inschakeling blijven van de mens afkomstig. Maar het arbeidsproces, de vorming en de controle op de juistheid van deze vorming kan men aan de machine opdragen en overlaten. De mens behoeft niet veel meer te doen dan het beschikbaar stellen van de grondstof, het inschakelen van de machine en het afvoeren van het product. De machine werkt zelfstandig. En hiermede is de eerste stap gezet op de weg die leidt naar de automatische machinefabriek die een stroom van automatische machines automatisch produceert. Waar blijft dan de mens?

Bij de automatische fabriek zullen weinig mensen te werk gesteld zijn in de productiehal. Maar des te meer mensen zullen nodig zijn om het programma voor de machines op te stellen, om het bedrijf te administreren om de producten te verkopen, om wetenschappelijke onderzoeken te doen naar verdere ontwikkelingen. Daarbij zijn de automatische machines zo ingewikkeld dat hun fabricage veel industriële bedrijvigheid vereist en dat ze zeker nog niet automatisch vervaardigd zullen kunnen worden. Zoals de machine de werkgelegenheid heeft vergroot, zo zal de automatische fabriek dat waarschijnlijk ook doen.

Automatisering en kernenergie zijn nodig om een groeiende wereldbevolking in leven te houden. Daardoor wordt de productie verhoogd en de vorming van vele andere producten pas goed mogelijk. Veel eenvoudig en geestdodend werk wordt door de automatisering overbodig gemaakt. Meer administratief werk en vakmanschap wordt erdoor vereist. Beide, automatisering gecombineerd met kernenergie, staan ten dienste aan de verhoging van de levensstandaard van gehele volkeren.

Spectaculair nieuws brengen de kerncentrales en automatische fabrieken niet. Een kerncentrale heeft een wat afwijkend uiterlijk, maar het product, de elektriciteit, zal geheel identiek zijn aan het product van onze hedendaagse elektrische centrales. Een kerncentrale, een steenkool- of een oliecentrale en een waterkrachtcentrale leveren alle precies dezelfde elektriciteit aan ons elektriciteitsnet. De automatische fabriek zal minder personeel vragen in de eigenlijke productiehallen, maar de producten zullen we nauwelijks van de huidige producten kunnen onderscheiden. De vormgeving zal waarschijnlijk eenvoudiger en daardoor misschien ook nog sierlijker zijn. We zullen misschien meer genormaliseerde standaardproducten krijgen, maar daar staat tegenover dat de industrie door de automatisering ook in staat zal zijn een groot aantal nieuwe producten te leveren voor een betaalbare prijs. De verschillen tussen dezelfde producten onderling zullen afnemen, maar het aantal verschillende soorten producten zal toenemen.

Er zijn echter ook andere aspecten aan de laatste ontwikkeling van de techniek.

De atoombom en de H-bom zijn producten van het moderne huwelijk tussen techniek en natuurwetenschap. Daarbij heeft de techniek het minste werk verricht. Technisch is de

atoombom een vrij eenvoudig probleem geweest. Het probleem van de atoombom en de H-bom was en is een politiek probleem. De ontwikkeling ervan is in opdracht van de Amerikaanse staat geschied. De ontwikkeling van de vreedzame kernenergie is een technische opdracht. Het maken van een atoombom behoort echter niet tot de centrale technische opdracht om de aardbodem bewoonbaar te maken voor een groeiend mensengeslacht. De veranderingen door de atoombom zijn, hoewel niet technisch van aard, wel enorm groot.

In vergelijking met andere bommen en granaten is de atoombom goedkoop en gemakkelijk te maken. In de oorlog gaat het erom de vijand afbreuk te doen tegen zo gering mogelijke eigen verliezen. Het bombarderen van woningen en doden van burgers is te kostbaar als een paar dure bommenwerpers en een aantal goed opgeleide vliegers worden neergeschoten. Uit economische overwegingen reeds is het onjuist om een totale oorlog te voeren. Van belang is het om de zenuwen van de oorlogsmachine van de vijand te raken. Met de raketten als de V1 en V2 is dit al anders geworden, maar thans met de atoombom treedt een totale verandering op. De belangrijke economische rem is weg om niet én de steden én de havens én de fabrieken in eenmaal te vernietigen. De afbreuk die men de vijand doet is altijd veel groter dan het eigen verlies. Bij gebruik van de atoombom gaat het dus ook tegen de burgerbevolking.

In de tweede plaats richt de atoombom zich tegen de wereldbevolking, want een atoombom zal waarschijnlijk zoveel radioactieve stof in de lucht brengen dat op verschillende plaatsen ter wereld, afhankelijk van wind en neerslag, een ernstige besmetting zal ontstaan. In een atoombomoorlog zullen ook neutrale landen het slachtoffer worden. Alleen zal bij een oorlog op het noordelijk halfrond waarschijnlijk weinig of geen radioactieve neerslag op het zuidelijk halfrond terechtkomen en omgekeerd. 1)

In de derde plaats is het logisch dat men proberen zal de vijand bij verrassing in eenmaal te verslaan. Maar verwacht moet worden dat Amerika niet Rusland zal overvallen en dat Rusland slechts beperkt Amerika kan verrassen. Amerika heeft namelijk zijn bases in Europa en in de Grote oceaan, dus overzee. Rusland moet een veel grotere afstand afleggen om Amerika te vernietigen. Bij alarm heeft Amerika reeds zijn vliegtuigen in de lucht vlak op de grenzen van Rusland. Omgekeerd heeft Rusland bij alarm zijn vliegtuigen nog lang niet boven Amerika.

Amerika bezat vier jaar voor Rusland de atoombom en Amerika bezit vliegtuigen rondom Rusland. Hierdoor heeft de atoombom ons naar alle waarschijnlijkheid een bezetting door communistische legers in de na-oorlogse jaren bespaard. Ook thans houdt de atoombom Rusland nog in bedwang.

De russische politiek is er uiteraard op gericht de Amerikaanse bases rondom het eigen land te ondermijnen: in Europa, in de Arabische landen, in de Grote oceaan. Verder ontwikkelt Rusland een onderzeese vloot om vandaaruit Amerika te benaderen. En dan zijn er de raketten. Als men de maan precies volgens de berekening kan raken, dan ook een stad op een ander continent. Wie het eerste de maan raakt heeft een voorsprong in het eventuele raketenduel tussen twee werelddelen met atoombomgranaten. Als Rusland nauwkeurig bestuurbare atoombomraketten bezit, zal er een soort evenwicht in de krachtsverhoudingen komen. In dit stadium zal een atoombomoorlog waarschijnlijk vernietiging van beide grootmachten en een groot deel van de rest van de wereld betekenen.

Een evenwicht in de wederzijdse atoombombedreiging maakt het optreden van lokale oorlogen tussen andere staten onder atoombomvoogdij mogelijk evenals het voeren van een harde machtspolitiek onder atoombomdreiging, tot op een keer toch de wereldoorlog III uitbreekt.

Is het een realistische politiek om in deze situatie te streven naar neutralisering? Moet West-europa streven naar weerloosheid of zich vereenzelvigen met één van de twee grootmachten? Of moet West-europa misschien streven naar het ontstaan van verschillende met atoombommen bewapende landen van secundaire rang? Zou de vrede niet het beste kunnen heersen door verdeling van de atoombompartners? 2)

Tenslotte iets over **de raketten**, die we in de ruimte afschieten. Hierbij gaat het weer over een product uit het huwelijk tussen techniek en natuurwetenschap. De technische problemen bij de raketten zijn vrij groot en bestaan voornamelijk uit de problemen van materiaalkeuze, van brandstof en van besturing.

In verband met de toekomstige ontwikkeling van de raketten wordt reeds gedacht aan een reis naar de maan of een van de planeten. Buiten ons zonnestelsel zal de mens moeilijk kunnen komen. Het licht heeft ruim vier jaar nodig om de dichtst nabij zijnde ster Centauri te bereiken en bijna negen jaar voor de helderste ster Sirius. Een grotere snelheid dan de lichtsnelheid, 300.000 km. per seconde, is in onze werkelijkheid niet mogelijk. Vliegtuigen gaan 1000 km per uur, raketten 30 maal zo snel. Het licht gaat echter nog eens 40.000 maal zo snel als de huidige raketten. Zouden we het zonnestelsel kunnen verlaten met een snelheid van één/vijftigste van het licht, dan zou de ster Centauri bereikt kunnen worden in 212 jaar. Zulk een reis is dus onmogelijk tenzij men een levend mens 200 jaar weet te conserveren.

We zijn dus aangewezen op ons zonnestelsel, waarvan bekend is dat alleen op de planeet de Aarde normaal menselijk leven mogelijk is. Het bewoonbaar maken van het aardoppervlak blijft de technische opdracht aan de mens. Het bewoonbaar maken van andere planeten is niet onze opdracht en ligt zeer waarschijnlijk buiten onze mogelijkheden. Een reis erheen, het doen van onderzoekingen en een verblijf met gebruikmaking van talrijke hulpmiddelen moet niet uitgesloten worden geacht. Maar we zouden er alleen kunnen wonen indien we alle levensmiddelen, zuurstof en water en de gehele beschermende uitrusting van de aarde meenamen. Tot de maximale menselijke mogelijkheid behoort misschien het winnen van enkele bijzondere grondstoffen op een van de planeten voor gebruik op aarde.

(Wordt vervolgd).

J. Stellingwerff.

¹⁾ J. Blok, Radioactieve besmetting van de biosfeer in Nederland. Amsterdam 1957, proefschrift, vgl. p. 62.

²⁾ Een van de eerste boekjes over het probleem van de atombom is *One world or none*, ed. by Masters, and K. Way, Paulton and London 1947. Een brede filosofische beschouwing geeft K. Jaspers, *Die Atombombe und die Zukunft des Menschen*. München 1958.

PERSSCHOUW

In het onderwijsblad AD FONTES van Maart 1959 schreef Prof. Dr. G. Kuiper naar aanleiding van de onbillijke kritiek die van bepaalde zijden is uitgebracht op de **Proeve van een Nieuwe Berijming**, „die terwille van het beproeven door de INTERKERKELIJKE STICHTING VOOR DE PSALMBERIJMING zo eenvoudig en goedkoop in de handel werd gebracht”, onder meer het volgende:

Tot de detailkritiek welke ook deze psalm (bedoeld is psalm 73, J. B.) treft, behoren de opmerkingen die gemaakt worden over **het rijmtechniek** in de bundel. En die over **het ritme**. Over het laatste kunnen we kort zijn, want de tijd is lang voorbij dat men aan de jambe, de trochee, en de andere maten de eis stelde dat ze zonder variatie worden gebruikt. Reeds Bilderdijk spotte met het tuttik, tuttik, tuttak der achttiende-eeuwse dichtgenootschapspoëzie. Men zou echter kunnen vragen of de oude melodieën deze strengheid niet van de dichter vergen. Maar niets is minder waar: in de tijd van het ontstaan dezer melodieën kende men zulk een strenge metrie niet; in elk geval werden ze er niet voor vervaardigd! Een vluchtige inzage van de oude Geneefse berijmingen van Marot en Beza kan er u van overtuigen. Daarom is het zo onzinnig, dat een der critici, wiens recensie door de plaatsing in een dagblad van grote reputatie onder ons veel te serieus genomen wordt, zich afvraagt of de dichters „noot hebben gehoord van jamben, trocheeën en anapesten”. De zaak is natuurlijk niet, dat ze er niet van gehoord hebben, maar dat echte poëzie geen dreun verdraagt. Overigens is in de commissie steeds nagegaan of het poëtisch en het melodisch ritme voldoende overeenkomen. Waar in enkele sporadische gevallen

een bevredigend compromis moest worden gevonden, geschiedde dit zo goed als steeds vanuit de grondtekst. Zingbaarheid bleef overigens een norm, waarnaar men zich steeds richtte. Zo is in de achtste psalm de tweede helft van het eerste couplet

Machtige God, Gij die uw majesteit
Ten hemel over ons hebt uitgebreid

even goed zingbaar als die van de laatste strofe

Heer, onze God, hoe vol van majesteit
Hebt Gij uw naam op aarde uitgebreid.

Het rijm vraagt onze aandacht. In de proefbundel is namelijk gebroken — en daarin staat hij lang niet alleen — met de eis dat het eindrijm der versregels een volledig rijm moet zijn van klinker en daarop volgende medeklinker(s). We treffen voorbeelden aan van **assonerend rijm**, dus van gelijke klinkers bij ongelijke medeklinkers, en ook van **klinkervariatie** in de rijmen, van rijmverbinding van woorden op **-e** en **-en**. Daartegenover staat dat, eveneens in enkele gevallen, n.l. daar waar zulks poëtisch functioneert, het **dubbelrijm** optreedt:

Zie op de Libanon Gods cederbomen,
Zij staan verzadigd door zijn regenstromen
(assonerend dubbelrijm; Ps. 104 : 4)

Dat niets gelijk aan zijn verheven macht is,
Dat Hem de heerlijkheid, dat Hem de

kracht is,

Het Koninkrijk!

(Ps. 22 : 12)

De werkcommissie heeft over deze rijmsoorten natuurlijk beraadslaagd. Ze is er mee akkoord gegaan wanneer deze rijmen „het deden”. Want deze bijzonderheden van het rijm mogen niet gezien worden als onvolkomenheden, als gebreken, maar als rijmogelijkheden waarmee iets kan worden gedaan! Men denke aan de zo expressieve rijmvariëteit welke voorkomt in de, in Martinus Nijhoff's Verzamelde Gedichten III gepubliceerde derde psalm:

Maar Heer, Gij zijt mijn schild,
Ik heb bij U geschuild....

Het behoeft toch geen betoog, dat degene die geen gevoel heeft voor de uitdrukkingswaarde van de overgang tot de zachter en vertrouwelijker ui-klink van het woord „geschuld”, hier het laatste woord niet heeft te spreken.

De commissie had nóg een belangrijke reden om deze rijmogelijkheden te aanvaarden: ze vermeerderden de kans op herdingingen die zowel poëtisch zijn als getrouw in het weergeven van de grondtekst. Wanneer sedert 1920 in onze Nederlandse poëzie een grote verrijking is opgetreden in het rijm en zijn toepassing, waarom zouden wij dan daarmee ons voordeel niet doen ten aanzien van het schriftuurlijk en dichterlijk gehalte ener nieuwe psalmberijming?

Heel merkwaardig is het, te constateren hoezeer door sommigen de verouderde eisen die de Beweging van Tachtig aan de **beeldspraak** stelde, namelijk die ener concrete visuaaliteit, tegen de nieuwe berijming in het veld worden gebracht. Afgezien van het feit dat deze berijming het bijbelse en niet het tachtiger beeld moet geven, kan tegen deze, geen hout snijdende, kritiek worden ingebracht dat het thans toch niet meer aangaat, in dit opzicht aan eisen die driekwart eeuw geleden werden opgesteld, te voldoen. Mag men tegenwoordig, in een psalmberijming, een symbool van een krachtige, een bijzonder expressieve waarde verwerpen omdat het niet visueel genoeg is, of omdat het, visueel opgevat, ad absurdum wordt gevoerd? Dat zou betekenen dat de huidige ontwikkeling in de poëtische beeldspraak niet ten bate van een nieuwe psalmberijming mag komen! De psalmdichter van het Oude Testament werkte uiteraard niet volgens de sensualistische poëtische beginselen van Tachtig. De hedendaagse dichtkunst doet dat ook niet, en zo is op dit punt een belemmering voor een zuivere weergave van het oorspronkelijk psalmlied weggenomen. Daarom is het te betreuren, dat een dichter die zelf — en dat is zijn recht — nog enigszins in de beeldspraaktraditie van de Tachtigers staat, zulke vreemde dingen over de bundel zegt, met

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amstredam-Z.
Mr. Dr. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Drs H. R. Rookmaaker, Leiden
Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging

„Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de

Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet Antilopelaan 2,

Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

name over het Bijbelse beeld dat er veelvuldig in voorkomt. Nog meer te betreuren is het, dat in kringen die juist aan een nauwe aansluiting bij de Bijbeloëzie zo gehecht zijn, deze kritiek niet als fout wordt onderkend! Zo zegt deze dichter, wiens ontoereikende woorden over de nieuwe berijming in sommige onzer organen als definitief oordeel geciteerd werden, dat men zulk een „lugubere beeldspraak” krijgt, als men dicht

Op U is al mijn hopen;
Ik leg mij voor U open
Die mij in hart en nieren kent.

Poëzie is broos, ze is zo makkelijk te wonden, zelfs met behulp van dichterlijke maatstaven der fijnzinnige Mannen van Tachtig! Gaat men spirituele symboliek trekken in het vlak van het zintuigelijke, dan is er geen sprake van een verstaan dezer symboliek, maar slechts van een kapotbreken ervan. Dan breekt ook de beeldspraak van de Heilige Schrift aan stukken, zoals die van het origineel van de hierboven staande drie dichtregels, psalm 26 : 1d-2b:

Op den HERE heb ik vertrouwd
zonder te wankelen;
toets mij en beproef mij,
keur mijn nieren en mijn hart.

Tegenover een dergelijk inadaequaat criti-casteren, stel ik liever verder geen betoog; de voorkeur wordt gegeven aan overtuigende voorbeelden van treffende en zinrijke beeldspraak die u kunt vinden zowel in de bijbelvertaling als in de psalmberijming, en die niet aan de traditionele eis voldoen; gelukkig niet! Het is geen fout, maar een daad van poëtisch verantwoordelijkheidsgevoel, wanneer Bijbelse hart-symboliek niet verwrongen wordt in de richting van het visuele beeld, maar in volle kracht blijft en getrouw wordt weergegeven. Dit geschiedt bijvoorbeeld in psalm 86, waar u deze bede aantreft (vs. 11c): „Verenig mijn hart om uw naam te vrezén”. De berijming van 1773 durfde deze symboliek nog niet ten volle aan, en leidde ze in met de woorden „Neig mijn hart...” In de Proeve van een Nieuwe Berijming staat het eenvoudig zoals het er stond:

Voeg mijn hart, o Heer, te saam
Tot de vrees van uw naam.

Andere voorbeelden treft men aan in psalm 7 (vs. 15): „Zie, wie met ongerechtigheid bevrucht werd, is zwanger van onheil en baart leugen”; en in psalm 22 (vs. 4): „Nochtans zijt Gij de Heilige, die troont op de lofgezangen Israëls”. De nieuwe berijming geeft ze als volgt weer:

Zij die bevrucht zijn door het kwade,
Gaan zwanger van verkeerde daden,¹⁾
Bedrog en onheil baart hun mond.

(Ps. 7 : 6)

Nochtans op U, o God, die heilig zijt
En troont op lofgezangen, U gewijd
Door Israël dat Gij hebt uitgeleid,
Steunt ons vertrouwen.

(Ps. 22 : 2)

Niet graag zou ik de onzakelijke detailkritiek die men soms tegen de prachtige 22ste psalm ingebracht vindt, bij elkaar garen, ze zo goed mogelijk ontzenuwen en er enige „fraaiheden” van de psalm tegenover stellen. Die weg leidt niet ten doel, want zo geraakt men niet uit het detail om tot inzicht in de psalm als geheel te komen. Ook hier is weer dit de kortere weg: het met-hart-en-ziel-lezen, het met-hart-en-ziel-zingen van het lied...

De laatste karaktertrek der berijming die ik hier ter sprake zou willen brengen, is haar grote eenvoud, is de onopgesierdheid, de gewooneheid van haar taal. In de, voor haar tijd zo uitstekende, berijming van 1773 ligt meer oratorische kracht, is meer wel-sprekendheid. Verdient de proefbundel nu in dat opzicht bestrijding?

Waartoe zou die bestrijding dienen? Het pathetische van de berijming van 1773 kwam voort uit het stijlgevoel van toenmaals. Het is niet hinderlijk; integendeel, het doet ook nu nog menigmaal weldadig aan, het streelt het gehoor. Speciaal wij ouderen, die er van onze jeugd af bij geleefd hebben, worden er aangenaam door getroffen. Maar wil dat zeggen dat een op de helft der twintigste eeuw gedichte psalmberijming deze archaische goudkleur kan hebben van een werkstuk van tweehonderd jaar terug? Dit zou wel moeten, als de oorspronkelijke bijbelse psalm, waarnaar een getrouwe herdichting zich en stilistisch en poëtisch te voegen heeft, erdoor gekenmerkt werd. Maar niets is minder waar. Een verheven eenvoud is juist kenmerk van ons Bijbelboek; het is geen literatuur die na eerst door de baroktijd te zijn heengegaan, daarna het verfiendere pathos van de achttiende eeuw assimileerde. Daarom mag men de bundel die thans aan de kerken voorgelegd wordt, niet ten kwade duiden dat ze het gewone woord (let wel: niet het platte, banale woord!) en de gewone taal ophief tot deze hoge dienst. Op voorgang van de bijbelsalm! Zouden we, in plaats van aesthetisch te reprimieren, niet liever ons openstellen voor de directheid en het onopgesmukte van dit werk? Zou er niet veel kunnen schuilen in deze Bijbelse psalmeenvoud? Hoe gewoon, zegt de „criticus” van het imponerende dagblad „Asthmatisch”, durft de dichter die Bijbelse beeldspraak soms zo luguber vindt, zeggen. Maar als in die gewooneheid, in dat niet-literaire, in die rechtstreekse taal nu eens iets van het geweldige karakter van de bijbelsalm tot uitdrukking komt? Is het geen fout, wanneer men zelf hieraan voorbijgaat en tracht anderen te laten voorbijgaan?

Oorspronkelijk zijn er wel literaire psalmberijmingen bij de „inbreng” geweest. Ze bleken niet geschikt om als **nieuw lied den HERE te zingen** in het huidige tijdsgewricht. Zo was er een mooi lied voor psalm 117 voorgesteld. Dat luidde aldus:

Looft, alle volken, looft den Heer;
En alle naties, prijst zijn eer!
Want machtig over ons en wijd
Koepelt zijn goedertierenheid!
En eeuwig, eeuwig blijft de trouw
die Hij aan ons verpanden wou!

Maar is niet de oorspronkelijke psalm in zijn eenvoud machtiger, en stelt hij aan de berijming niet de eis van trouw aan zijn karakter?

De Nieuwe Vertaling luidt:
Looft den HERE, alle gij volken,
prijst Hem, alle gij natien;
want Zijn goedertierenheid is machtig
over ons,
en des HEREN trouw is tot in eeuwigheid.
Hallelujah.

De berijming die tenslotte met het oog op de stijlform van het origineel aanvaard werd, heeft blijkbaar niet de instemming van de dichter waarvan we juist spraken en die zo graag ook thans nog een achttiende-eeuws patina op de berijming wil zien aangebracht; hij brengt psalm 117 uit de bundel althans niet onder bij het klein getal der goedgekeurde en zogenaamd niet-asthmatische. En toch: welk een kracht gaat er uit van de

BELIJDENIS EN DOGMATISCH SYSTEEM

Een dogmatisch systeem dat alleen geput is uit wat de Kerk heeft uitgesproken leidt ertoe om wel niet in theorie, maar toch wel in de praktijk de Kerk onfeilbaar te verklaren, blijvende toetsing harer uitspraken aan de Schrift onnodig te achten, en zelfs bij elk woord en iedere uitdrukking der belijdenis te zweren. Zodanig systeem wordt dus ten eerste onschriftuurlijk. Ten tweede door miskenning van de voortgaande getuigenis des Heiligen Geestes en dus van het progressief karakter, dat de Dogmatiek moet dragen, wordt het systeem dor, levenloos, doods en dodend, een pelrefact, en maakt hen, die het theoretisch of praktisch voorstaan, kleingeestig, bekrompen, enghartig. Op Protestants terrein ontdekken wij dan dat wettisch formalisme, die sterke, ijskoude rechtzinnigheid, die jammerlijke zucht naar verkettering, die, wijl de Protestantse geest zucht naar vrijheid als aangeboren is, hem een goed heenkomen zoeken doet in de altijd openstaande armen van het ongeloof. En ten derde, onder de leus van echt kerkelijk te wezen, dreigt zulk een systeem het wezen der Kerk te vernietigen. Het doet de Kerk namelijk of — zoals wij in Rome zien — allengs meer in een valse Kerk overgaan, en ontleent haar langzamerhand al de kenmerken ener ware Kerk, of, gelijk dat het geval is binnen het Protestantisme, het doet alle andere Christelijke kerkgenootschappen verketteren, het eigen kerkgenootschap tot het éne ware verheffen, en indien ook dat de toets niet kan doorstaan, in conventikels, gezelschappen en evangelisatie-lokalen heil zoeken en troost, om daar samen te spreken over de grote afval der dagen.

Dr H. Bavinck.

KERKNIEUWS

Beroepen te Houwerzijl: J. Keizer te Brouwershaven.

Bedankt voor Sliedrecht: L. W. G. Blokhuis te Zevenbergen.

Kerkbouw. De kerk van Bussum kocht het kerkgebouw van de Vrije Evangelische gemeente. Ook de gehele inventaris werd haar eigendom.

De Senaat van het Corpus Studiosorum in Academia Campensi „Fides Quadratum” deelt U mede, dat hij op 28 april j.l. in de volgende samenstelling is geïnstalleerd:

H. Schuurman, Praetor;
P. Schelling, Ab-actis; Voorstraat 88, Kampen; vac.-adres: St. Annastr. 414, Nijmegen;
H. Kiezebrink, Quaestor;
J. T. Oldenhuis, Assessor I;
J. Verhoeff, Assessor II.

Voor de Senaat,
P. Schelling, h.t. Ab-actis.

oorspronkelijke tekst zowel als van de „getrouwe” poëtische weergave:

Looft, alle volken, looft den HEER,
Roemt, alle naties, roemt zijn eer,
Want over ons is groot en wijd,
Zijn gunst en goedertierenheid;
Voor eeuwig blijft zijn trouw bestaan.
Heft met ons Hallelujah aan!

Daar de hier gewraakte kritiek (uitgebracht in de **Nieuwe Rotterdamse Courant** door een anonymus, en in **De Friese Koerier** door Fedde Schurer) wel eens al te gemakkelijk weerklank heeft gevonden, leek het ons goed, dit rustig gestelde en verhelderende weerwoord van een 'insider' ter overweging door te geven. Het proefbundeltje zelf kan men zich verschaffen voor een prijs, lager dan die van het goedkoopste literaire pocketboekje.

J. B.

VERSCHEENEN:

Karl Barth, Brief aan een dominee in de Duitse Democratische Republiek (Vert. Dr J. J. Buskes) f 2.50; **Ds D. de Boer**, Wolvega een teken! De breuk in de Geref. Kerk aldaar verklaard. 128 blz., f 2.25; **Dr M. E. Kluit**, Maatschappij, school, kerk. Ottho Gerhard Heldring en het réveil. 88 blz., met afbn. f 4.90; **Prof. Dr J. A. Mekkes & Dr J. H. M. M. Loenen**, De wetensch.-crit. houding en het aanvaarden van de openbaring. 24 blz. f 1.50; **Dr J. C. Opstelten**, Besch. n.a.v. het ontbreken van ons ethisch wilbegrip in de oud-Griekse ethiek. 66 blz. f 4.—; **C. Rijnsdorp** (auteur van „Mijn Vader, mijn Vader...”), Ik volg je tot Istanboel (roman). 222 blz. f 5.80; **Prof. Dr P. J. Verdam** (V.U.), Mosaic law in practice and study throughout the ages. 52 blz. f 2.50.

BOEKHANDEL BEN DOORNBOS
GRONINGEN GIRO 814064

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

1 april begon de nieuwe jaargang van ons blad. We verzoeken onze abonné's die per jaar betalen f 10.—, en zij die per halfjaar betalen f 5.— te willen overmaken op onze postrekening 233117, t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist met vermelding OPBOUW.

Ter voorkoming van de hoge incassokosten vertrouwen we dat U aan ons verzoek wilt voldoen.

De Administratie.

Proefnummers gewenst?!
schrijf per omgaande een
kaartje aan

Drukkerij Steenbergen, Zeist

en de postbode bezorgt u spoedig het verlangde!

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenbergen, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementsprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.

Even een vraag aan U

Is uw lijstje met namen en adressen voor het zenden van proefex. „OPBOUW” reeds verzonden?

(Zie ons no. van 20 maart)

Zo niet, zorgt U er dan a.u.b. spoedig voor!

Adres adm.

SLOTLAAN 220 - ZEIST